

EUROPA ȘI NEMULȚUMIRILE SALE

de Papa Benedict XVI, ianuarie 2006

Care este adevărata definiție a Europei? Unde începe și unde se termină? De ce, de exemplu, Siberia nu este considerată parte a Europei, având în vedere că acolo trăiesc mulți europeni care gândesc și trăiesc după modelul european? Unde se dispă granițele Europei la sud de comunitatea poporului rusesc? Care din insulele din Atlantic sunt europene și care nu? Europa nu înseamnă doar o zonă geografică ci, în primul rând, reprezintă un concept de istorie și tradiție.

Experții în originile Europei fac trimiteri la Herodot (n. 484-425 Î.Hr.), primul scriitor despre care se știe că a folosit termenul Europa pentru a face referire la răspândirea geografică: „Poporul persan consideră că Asia și popoarele care locuiesc acolo reprezintă proprietatea lor, iar Europa și lumea greacă sunt țări separate.”

Deși teritoriile care în prezent se află în centrul Europei nu au fost luate în calcul de istoricul antic, formarea statelor helene și a imperiului roman au determinat stabilirea unui „continent” care va servi ca piatră de hotar pentru ceea ce, mai apoi, va deveni Europa. În mare, teritoriile cu ieșire la Mediterană au format un continent datorită legăturilor culturale, rutelor de negoț și sistemelor politice comune. Abia după avansul islamului din secolul șapte și începutul secolului opt a fost trasată granița peste Mediterană care împărțea ceea ce fusese cunoscut ca un singur continent în trei: Asia, Africa și Europa.

În Orient schimbările lumii antice au survenit mai lent decât în Occident. Mutându-și capitala în orașul Constantinopol, Imperiul Roman a rezistat în Orient până la finalul secolului cincisprezece chiar dacă, în tot acest timp, a fost împins din ce în ce mai aproape de limite. În aceeași perioadă, sudul regiunii mediteraneene a fost izolată complet de ceea ce fusese timp de secole un continent cultural, în timp ce Europa se dezvolta pe latura de nord. A dispărut vechea graniță continentală numită de romani *limes*. Având în centru Galia,

Germania și Britania, noul spațiu istoric avansa din ce în ce mai mult înspre nord, spre Scandinavia.

Odată cu procesul de schimbare a granițelor a luat naștere o teologie a istoriei care garanta continuitatea idealului continentului mediteranean sub diferitele sale forme. Potrivit cărții lui Daniel, Imperiul Roman a fost transformat și reînnoit prin credința creștină devenind astfel ultimul imperiu din istoria lumii. Astfel, totalitatea popoarelor și statelor s-au unit sub permanenta denumire de *Sacrum Imperium Romanum*, Sfântul Imperiu Roman.

Procesul de formare a unei noi identități istorice și culturale s-a petrecut într-o manieră conștientă sub conducerea împăratului Charlemagne, iar vechiul nume de Europa a căpătat un nou înțeles. Termenul era acum folosit pentru a defini regatul lui Charlemagne și pentru a numi atât continuitatea cât și noutatea noului agregat de state care dorea să devină o forță de temut în viitor – în viitor, deoarece se considera a fi continuarea istoriei unei lumi care până în acel moment fusese împotmolită într-o stare de latență. Această conștiință de sine denota finalitate și scop.

Cu toate acestea, la finalul domniei carolingiene, conceptul de Europa aproape că a dispărut, fiind utilizat doar în sens erudit. Termenul a devenit din nou popular abia în epoca modernă – ca metodă de auto – identificare ca urmare a amenințării turcilor și a fost folosit cu un sens mai larg abia în secolul optsprezece. Pe lângă istoria numelui, un pas decisiv spre Europa așa cum o percepem în zilele noastre a fost atunci când regatul franc s-a constituit ca moștenitor al Imperiului Roman.

La Bizanț (care se considera ca fiind adevărata Roma), Imperiul Roman a rezistat valului de migrații și invaziei islamice. Imperiul Roman de Răsărit a continuat să revendice jumătatea de Apus. Acesta s-a extins până spre lumea slavă dând naștere propriei lumi greco-romane care se diferenția de Europa Latină de la Apus prin introducerea variantelor în liturghie, organizarea ecleziastică, adoptarea unei diferite Scripturi și renunțarea la limba latină ca limbă comună.

Totuși, cele două lumi aveau suficiente elemente comune încât să fie considerate un singur continent. În primul rând, atât Răsăritul cât și Apusul erau moștenitorii Bibliei și a vechii Biserici, ceea ce însemna că originile ambelor lumi depășeau Europa de astăzi și puteau fi urmărite până în Palestina. În al doilea rând, ambele aveau aceeași credință în ceea ce privește Imperiul Roman, natura esențială a bisericii, legea și instrumentele legale. Ultimul factor pe care îl voi menționa este monasticismul care, de-a lungul încercărilor istoriei a continuat să reprezinte nu numai continuitatea culturală ci, mai presus de toate, valorile fundamentale religioase și morale ale omenirii. În calitate de forță pre-politică și supra-politică, monasticismul era cel care ducea la renașterile absolut necesare ale culturii și civilizației.

Cu toate acestea, pe lângă moștenirea ecleziastică a celor două Europe, exista o diferență capitală. La Bizanț, Biserica și Imperiul erau unul și același lucru. Împăratul era și capul Bisericii. Se considera a fi reprezentantul lui Hristos și – urmând exemplul biblic al lui Melchizedek, care a fost rege și preot în același timp (Geneza 14:18) – încă din secolul șase avea titlul oficial de „rege și preot”. După ce împăratul Constantin a părăsit Roma, poziția autonomă de episcop al Romei – ca succesor al lui Petru și pastor suprem al Bisericii – putea fi mutată în vechea capitală a Imperiului unde fusese stabilită o dualitate de puteri la începutul Epocii lui Constantin. Nici împăratul și nici papa nu aveau putere absolută; fiecare avea atribuții diferite.

Papa Gelasius I (492-496) și-a exprimat părerea despre Occident într-o scrisoare devenită faimoasă, adresată împăratului bizantin Anastasius I și, chiar mai clar în cel de-al patrulea tratat unde, făcând referire la modelul bizantin al lui Melchizedek, a afirmat că unitatea puterilor este posibilă exclusiv întru Hristos: „Din cauza slăbiciunii umane (mândrie!) cele două funcții au fost despărțite pentru ca niciunul să nu devină mândru”. Când vine vorba de probleme lumești, preoții ar trebui să urmeze legile împăratului stabilite prin decret divin, iar în ceea ce privește problemele divine, împăratul trebuie să se supună preotului. Astfel a fost introdusă distingerea și separarea puterilor, principiu de o importanță vitală pentru dezvoltarea ulterioară a Europei care a pus bazele caracteristicilor Occidentului.

În ciuda acestor restricții, ambele tabere au continuat să caute puterea absolută și să încerce să-și impună puterea asupra celorlalți, ceea ce a făcut ca principiul separării puterilor să fie, în același timp, sursa tuturor problemelor. Una dintre problemele fundamentale ale Europei în prezent, dar și în viitor, este modul în care acest principiu ar trebui aplicat și concretizat din punct de vedere politic și religios.

Continental european a luat naștere din imperiul carolingian dar și din concentrarea Imperiului Roman în Bizanț, datorită misiunii sale față de poporul slav. Dacă acceptăm această premiză, începutul epocii moderne a însemnat o schimbare radicală pentru cele două Europe, cuprinzând atât esența continentului, cât și limitele sale geografice.

În 1453 Constantinopolul a fost cucerit de turci. Istoricul Otto Hiltbrunner a descris evenimentul într-un mod laconic: „*În cele din urmă oamenii învățați au emigrat către Italia transmițând cunoștințele pe care le aveau despre textele grecești originale umaniștilor renascentiști; dar Răsăritul a fost depășit de absența culturii.*” Aceasta ar putea fi o declarație exagerată din moment ce dinastia Osmanli avea cultura proprie. Cu toate acestea, cultura europeană, greco-creștină din Bizanț, se apropia, într-adevăr, de final.

Exista riscul ca una dintre cele două ramuri ale Europei să dispară, dar moștenirea bizantină n-a murit: Moscova s-a declarat a treia Romă, fondându-și patriarhatul pe principiul unei a doua *translatio imperii* sau transplantare a Imperiului. Rusia s-a prezentat, deci, ca o metamorfoză a Sfântului Imperiu Roman, ca o formă diferită a Europei, care fără doar și poate și-a păstrat legăturile cu Apusul și s-a orientat spre acesta, până într-acolo încât Petru cel Mare a încercat să transforme Rusia într-o țară Apuseană.

Expansiunea spre nord a Europei Bizantine a însemnat și extinderea granițelor continentului înspre Est. Chiar dacă stabilirea Uralilor ca graniță a fost poate o decizie arbitrară, lumea de la est de Urali a devenit un fel de substructură a Europei, nici Asiatică, dar nici Europeană, fiind influențată de Europa în același timp în care era împiedicată să-și creeze propriul statut. În loc să fie arhitectul propriei istorii a devenit obiectul acesteia la fel ca un stat colonial.

La începutul epocii moderne au avut loc două evenimente care au stat la baza Europei Bizantine, non-Apusene: destrămarea vechiului Bizanț și a continuității sale istorice în cadrul Imperiului Roman, și stabilirea unei a doua Europe, având capitala în Moscova, ale cărei granițe s-au extins către est. Era un fel de structură pre-colonială în Siberia.

În aceeași perioadă în lumea Occidentală au avut loc două evenimente istorice majore. Primul este reprezentat de faptul că majoritatea lumii germanice s-a distanțat de Roma. Apariția unui nou tip de creștinism „luminat” a determinat trasarea unei linii de separare în „Apus” ceea ce a reprezentat nu doar un *limes* geografic ci și cultural: o graniță între două moduri diferite de gândire și de acțiune. În ceea ce privește lumea protestantă (protestantismul) a existat o ruptură între luterani și bisericile reformate. În același timp, Biserica Angliei a încercat să găsească o cale de mijloc între catolici și protestanți. Aceste diviziuni au fost mai târziu amplificate prin diferențele dintre creștinism ca religie de stat, care începuse să fie identificat cu Europa și bisericile libere care își vor stabili baza în America de Nord.

Expansiunea către est a Europei, printr-o expansiune progresivă a Rusiei în Asia, a corespuns cu expansiunea radicală a Europei înspre vest, către o lume care a primit denumirea de „America” aflată de cealaltă parte a oceanului. Împărțirea Europei într-o jumătate catolică și una protestantă s-a reflectat în acea parte a Lumii Noi care a fost ocupată de Europa. La început America a fost percepută ca o fiind o bază a Europei, o colonie. Dar, odată cu Revoluția Franceză și cu schimbările care s-au petrecut în Europa, America a preluat caracteristicile unei colonii. Începând cu secolul nouăsprezece, deși America fusese conturată de nașterea europeană, aceasta a devenit din ce în ce mai independentă față de Europa.

Deși declinul Sfântului Imperiu Roman a început încă de la sfârșitul Evului Mediu și a continuat de-a lungul istoriei, abia în perioada Revoluției Franceze au fost create condițiile – fără de care Europa n-ar fi luat naștere – declinului său în sens formal. Acest proces a avut un impact major asupra politicii și idealurilor. În ceea ce privește idealurile, bazele sacre ale istoriei și ale statului au fost respinse. Istoria nu mai era măsurată plecându-se de la ideea că

Dumnezeu a precedat-o și a creat-o. Dar statul nu poate fi înțeles doar în termeni laici, pe baza raționalismului și a voinței cetățenilor.

Pentru prima dată s-a mers pe ideea unui stat laic, abandonându-se și excluzându-se orice garanție și legitimitate divină a elementului politic ca fiind o viziune mitologică a lumii și s-a declarat că Dumnezeu este o chestiune ce ține de viața privată, nu de sfera publică, sau de formarea democratică a voinței publice. Viața publică era deci considerată ca tărâmul rațiunii, loc în care Dumnezeu incognoscibil nu avea ce căuta. Astfel, religia și credința în Dumnezeu făceau parte din tărâmul sentimentelor, nu al rațiunii. Dumnezeu și Voia Sa au încetat să mai fie relevante pentru viața publică.

La sfârșitul secolului optsprezece și începutul secolului nouăsprezece a avut loc o nouă schismă al cărei consecințe se resimt abia în prezent. În limba germană nu există un cuvânt pentru schismă deoarece acolo s-a petrecut foarte lent. Pe de altă parte, limbile romanice au definit-o ca fiind o diviziune între creștini și „laici”. De-a lungul ultimelor două secole, s-a creat o mare prăpastie între cele două grupuri, în statele de origine latină. Pe de altă parte, creștinismul protestant a fost capabil inițial să cuprindă ideile iluministe liberale fără a pune în pericol cadrul unui consens creștin general. Ideea antică de imperiu a fost distrusă de formarea statelor națiune – definite prin diferitele sfere lingvistice – care s-au dovedit a fi adevăratele purtătoare ale istoriei și puterii fără precedent. Locul imperiului a fost luat de un supus plural istoric, marile națiuni europene, al căror dramă este faptul că fiecare se consideră purtătoarea unei misiuni universale și dă naștere la potențiale conflicte cu impact fatal, precum cele experimentate atât de dureros în secolul care tocmai ce s-a încheiat.

Cele două jumătăți ale Europei antice pre-moderne au cunoscut, practic, un singur vecin cu care a trebuit să se negocieze pe viață și pe moarte: lumea islamică. Expansiunea ei spre America și Asia era doar o problemă de timp, iar celor două continente le lipseau protagoniștii culturali. Mai târziu, Europa a început să facă incursiuni în două continente necunoscute, Africa și Asia, încercând să le transforme în francize coloniale europene.

Colonizarea ar putea fi considerată un succes, în sensul în care Africa și Asia contemporane își pot, la rândul lor, urmări idealul unei lumi conturate de tehnologie și prosperitate. Pe de altă parte, și în aceste locuri, vechile tradiții religioase sunt în criză și gândirea laică și-a întins tentaculele și domină viața publică. Acest proces a determinat și efectul invers: Islamul a renăscut, parțial datorită noii bogății materiale obținute de țările islamice, dar, în principal, datorită convingerii oamenilor că Islamul reprezintă baza spirituală a vieții. O astfel de bază pare să fi ocolit vechea Europă, care, în ciuda puterii sale politice și economice, pare să fie pe drumul declinului și a pieirii.

În contrast cu atitudinea de negare a Europei față de bazele sale religioase și morale, marile tradiții religioase din Asia, în special componenta mistică regăsită în budism, au fost ridicate la rangul de puteri spirituale. Optimismul culturii europene care încă mai putea fi regăsit în declarația lui Arnold Toynbee la începutul anilor 1960 sună extrem de ciudat în prezent. „Din cele douăzeci și opt de culturi pe care le-am identificat ... optsprezece sunt moarte și nouă din cele zece rămase – i.e. toate cu excepția culturii proprii – par deja să fi fost rănite mortal.” Cine-ar putea să repete aceste cuvinte în prezent? Mai mult, ce înseamnă cultura noastră, și ce a mai rămas din ea? Să fie cultura europeană nimic mai mult decât civilizația tehnologiei și a comerțului care s-a extins triumfător peste tot pe planetă? Sau poate s-a născut o cultură post-europeană pe ruinele fostei culturi europene?

Progresul conține o sincronie paradoxală. Victoria lumii techno-laice post-europene împreună cu universalizarea stilului său de viață și a modului de gândire au răspândit impresia (în special în Africa și în Asia) că sistemul de valori, cultura și credința Europei – cu alte cuvinte, bazele identității sale – au ajuns la final și unele chiar au dispărut. Din această perspectivă a venit momentul ca sistemele de valori aparținând altor lumi să se afirme; de exemplu America dinainte de Columb, Islamul, sau misticismul Asiei.

În timpurile cele mai glorioase Europa este goală, ca și când ar fi paralizată intern de eșecul propriului sistem de circulație care-i pune viața în pericol, supunând-o unor transplanturi care-i șterg identitatea. În același timp în care forțele sale spirituale s-au prăbușit are loc și declinul din ce în ce mai grav al etniei sale.

Europa suferă de o ciudată lipsă de dorință pentru viitor. Copiii, viitorul nostru, sunt percepuți ca amenințare a prezentului, ca și când ne-ar fura ceva din propria viață. Copiii sunt văzuți – cel puțin de unii oameni – ca o slăbiciune, și nu ca o speranță. Din acest punct de vedere este obligatoriu să comparăm situația din prezent cu declinul Imperiului Roman. În ultimele sale zile Roma a continuat să funcționeze drept cadru istoric, deși practic energia sa vitală fusese consumată.

Asta ne aduce înapoi, la problemele din prezent. Există două posibilități opuse în ceea ce privește viitorul Europei. Pe de o parte avem teoria lui Oswald Spengler, care credea că a identificat o lege naturală ce afectează marile momente din istoria culturală: cultura se naște, se dezvoltă, înflorește, începe să intre în declin, îmbătrânește și moare. Spengler și-a argumentat teoria folosind exemple din ciclul natural al vieții. El susținea că Occidentul va intra în declin și se va îndrepta rapid spre moarte în ciuda oricărui efort de a opri acest proces. Desigur, Europa și-ar putea transmite moștenirea unei alte culturi pe cale să se nască – conform exemplului vechilor culturi care au dispărut – dar, ca subiect istoric, ciclul său de viață trebuie să se încheie.

Teoria „biologică” a lui Spengler a atras oponenti drastici în perioada interbelică, în special în cercurile catolice. Arnold Toynbee și-a rezervat cuvinte dure pentru această ipoteză, organizate în argumente ignorate în prezent. Toynbee a evidențiat diferența dintre progresul tehnologico-material și adevăratul progres pe care l-a definit ca spiritualizare. A recunoscut că lumea occidentală trece într-adevăr printr-o criză pe care a atribuit-o abandonării religiei în favoarea cultului tehnologiei, naționalismului și militarismului. Pentru el, criza aceasta purta numele de secularism. Atunci când ai aflat care este cauza unei boli, poți să-i găsești și leac: reintroducerea moștenirii religioase în toate formele ei, în special a „moștenirii creștinismului Apusean.” În schimbul unei viziuni biologice, el a oferit una voluntaristică, concentrându-se pe energia minorităților creative și a indivizilor excepționali.

Este tocmai ceea ce determină întrebarea dacă diagnosticul lui Toynbee este corect. Dacă răspunsul este da, trebuie să ne întrebăm dacă ne stă în putere să reintroducem dimensiunea religioasă printr-o sinteză a ceea ce a rămas din creștinism și din moștenirea religioasă a omenirii. Care factori vor garanta viitorul și care au permis identității Europei să

supraviețuiescă metamorfozelor suferite de-a lungul timpului? Cu alte cuvinte, ce promite, în prezent și în viitor, să ofere vieții demnitatea umană?

După Revoluția Franceză s-au dezvoltat două noi modele europene. În națiunile latine a avut câștig de cauză modelul laic. Acestea disting statul de corpurile religioase, încadrându-le în sfera privată. Statul neagă că are baze religioase, și afirmă că este întemeiat pe rațiune și cunoștințe raționale. Dar, din moment ce rațiunea este o trăsătură fragilă, sistemele laice s-au dovedit a fi slabe, pradă ușoară pentru dictaturi. Acestea supraviețuiesc doar datorită elementelor ce țin de conștiința morală veche, chiar și fără bazele timpurii, ceea ce face posibilă existența unui consens moral.

În lumea germanică a avut câștig de cauză modelul liberal protestant al bisericii și statului. Potrivit acestui model, o religie creștină luminată – concepută ca fiind esențial morală și implicând forme de venerare susținute de stat – garantează un consens moral și baze religioase puternice cărora li se conformează singura religie ne-statală. Acest model garantează de multă vreme coeziune socială și statală în Marea Britanie, statele Scandinave și odată făcea acest lucru și în Germania prusacă. Cu toate acestea, în Germania, prăbușirea creștinismului statului prusac a lăsat un gol ce, mai departe, a devenit teren fertil pentru dictatură. În zilele noastre, peste tot prin lume, bisericile statului sunt sleite de puteri. Forța morală – fundația pe care se poate construi – nu este emanată de corpurile religioase dependente de stat, și nici de statul însuși.

Situația Statelor Unite ale Americii este situată momentan între cele două modele. Formată pe baza bisericilor libere, adoptă separarea dintre biserică și stat. Dincolo de confesiunile singure, este caracterizată de un consens creștin protestant, care nu poate fi definit folosindu-ne de termeni confesionali, ci mai degrabă prin asociere cu sensul unei misiuni religioase speciale față de restul lumii. Astfel, sfera religioasă capătă o greutate semnificativă în chestiunile publice și se dezvoltă ca forță pre-politică și supra-politică având potențialul de a avea un impact decisiv în viața politică. Nu putem, desigur, ascunde faptul că și în Statele Unite populația creștino-hispanică și prezența tradițiilor religioase din întreaga lume au reprezentat o provocare.

Ca lucrurile să fie și mai complicate, suntem obligați să recunoaștem că Biserica Catolică din prezent reprezintă cea mai mare comunitate religioasă din Statele Unite, în timp ce catolicii americani au preluat tradițiile bisericii libere în ceea ce privește relația dintre Biserică și politică, crezând că o biserică separată de stat garantează mai bine bazele morale ca întreg. Astfel că promovarea idealului democratic este o datorie morală în conformitate cu credința. Adoptând această poziție putem să ne gândim la o continuare, adaptată vremurilor noastre, a modelului pe care l-a descris mai devreme Papa Gelasius.

Să nu uităm însă că în Europa secolului al nouăsprezecelea, pe lângă cele două modele a existat un al treilea, socialismul, care s-a despărțit rapid în două, unul totalitarist și celălalt democratic. Socialismul democratic s-a potrivit cu cele două modele deja existente ca o contragreutate binevenită la pozițiile radical liberale pe care le-a corectat și le-a dezvoltat. A fost de asemenea adoptat de anumite confesiuni. În Anglia a devenit partidul politic al catolicilor care nu se simțiseră în largul lor nici printre conservatorii protestanți, dar nici printre liberali. Și în Germania Wilhelministă grupurile catolice s-au simțit mai degrabă atrase de socialismul democratic decât de forțele conservatoare prusace și protestante. Din multe puncte de vedere socialismul democratic a fost și este apropiat doctrinei sociale catolice, și, de cele mai multe ori, a adus o contribuție remarcabilă formării conștiinței sociale.

Pe de altă parte modelul totalitar a fost asociat cu o filosofie a istoriei rigid materialistă și atee. Istoria era văzută dintr-o perspectivă deterministă, ca un drum al progresului care trece în primul rând printr-o fază religioasă, urmată de una liberală către o societate absolută în care religia este considerată relicvă a trecutului, și fericirea colectivă este garantată de lucrurile materiale.

Fațada științifică ascunde un dogmatism intolerant care consideră că spiritul este produs de materie, și moralitatea de circumstanțe. Potrivit regulilor sale, moralitatea se definește și se aplică în funcție de scopurile societății și devine moral tot ceea ce contribuie la atingerea stării finale de fericire. Această doctrină contrazice întru totul valorile care au construit Europa. De asemenea, este împotriva întregii tradiții morale a omenirii, deoarece respinge existența valorilor independente față de scopurile progresului material. În funcție de

circumstanțe, orice poate deveni legitim și chiar necesar; orice este moral potrivit noului sens dat acestui cuvânt. Până și omenirea în sine poate fi folosită ca instrument, din moment ce indivizii nu contează, doar că, în viitor, această crudă zeitate va judeca deasupra tuturor.

Sistemele comuniste s-au prăbușit sub greutatea propriului dogmatism economic eronat. Cu toate acestea, comentatorii au ignorat rolul pe care l-a avut modul în care comuniștii au sfidat drepturile omului și subordonarea față de cererile morale ale sistemului și față de promisiunea viitorului. Catastrofa cu care s-au confruntat aceste sisteme nu a fost de ordin economic. A fost înfometarea sufletelor și distrugerea conștiinței morale.

Principala problemă a vremurilor noastre, pentru Europa și pentru întreaga lume, este că, deși a fost recunoscut eșecul economiei comuniste, nimeni nu a pus problema eșecului de ordin moral și religios. Problemele nerezolvate ale marxismului continuă să existe: omul a adunat incertitudini cu privire la Dumnezeu și la univers. Declinul conștiinței morale păstrată în valorile absolute este problema actuală și, netratată, poate duce la autodistrugerea conștiinței europene. Trebuie să ne gândim la asta ca la un pericol real – deasupra și dincolo de prezicerile lui Spengler referitoare la declin.

Printre marile încercări ale prezentului, există o identitate europeană căreia îi putem trasa un viitor și căreia ne-am putea dedica din toată inima?

Un prim element este modalitatea necondiționată prin care drepturile umane și demnitatea umană ar trebui prezentate ca valori fără precedent în jurisdicția oricărui stat. Drepturile fundamentale nu sunt nici create de legiuitori și nici oferite cetățenilor. Valoarea demnității umane, mai importantă decât orice acțiune și decizie politică, se referă la Creator: doar El poate stabili valorile înrădăcinate în esența omenirii, și acestea sunt inviolabile. Existența valorilor ce nu pot fi modificate de nimeni reprezintă adevărata garanție a libertății noastre și a măreției umane. Din aceasta credința creștină înțelege misterul Creatorului și condiția omului care a fost făcut după imaginea lui Dumnezeu.

În prezent aproape nimeni n-ar avea curajul să nege, în public, că demnitatea umană și drepturile fundamentale ale omului sunt mai importante decât orice decizie politică. Ororile Nazismului și doctrina sa rasistă sunt încă proaspete în memoria tuturor. Dar în ceea ce privește sfera medicinei și a tehnologiei, există amenințări reale. Dacă ne gândim, spre exemplu, la clonare, la conservarea fetușilor umani pentru cercetări, recoltarea de organe și întregul domeniu al manipulării genetice, putem cu ușurință să observăm amenințarea eroziunii lente a demnității umane. Situația este înrăutățită de traficul crescând de ființe umane, apariția noilor forme de sclavie și traficul cu organe umane cu titlul de transplanturi. Și, pentru justificarea acestor practici nejustificabile se citează în mod repetat „scopurile bune”.

Al doilea element care caracterizează identitatea europeană este căsătoria și familia. Căsătoria monogamă – văzută ca structură fundamentală, ca relație între bărbați și femei, dar și ca nucleu de formare a comunității unui stat – a fost instaurată prin credința biblică. Aceasta a contribuit la structura și umanitatea Europei, atât în vest cât și în est, tocmai datorită faptului că fidelitatea și sacrificiul pe care le reprezintă se obțin întotdeauna cu mari eforturi și suferințe.

Europa nu ar mai fi ceea ce este dacă nucleul său fundamental care stă la baza relațiilor sociale ar dispărea sau ar fi modificat prea mult. Cu toții știm în ce pericol sunt căsătoria și instituția familiei. Integritatea acestora a fost subminată de modalitățile mai ușoare de a divorța, dar și de răspândirea practicii de coabitare între bărbați și femei fără nicio formă legală. În mod paradoxal, homosexualii solicită ca relațiile lor să aibă dreptul la o formă legală mai mult sau mai puțin echivalentă căsătoriei. O astfel de schimbare nu ar fi în conformitate cu istoria morală a umanității care, indiferent de formele sale legale, nu a pierdut niciodată din vedere căsătoria ca fiind unirea specială dintre un bărbat și o femeie cu scopul nașterii de copii și a întemeierii unei familii.

Problema care se naște nu este discriminarea, ci caracteristicile prin care ființa umană este considerată bărbat sau femeie, și care tip de uniune are dreptul unei forme legale. Dacă relația dintre bărbați și femei s-a îndepărtat, din ce în ce mai tare, de orice formă legală și dacă relațiile dintre homosexuali sunt percepute, din ce în ce mai mult, ca fiind echivalente

căsătoriei, înseamnă că într-adevăr ne confruntăm cu deteriorarea omenirii, lucru care nu poate avea decât consecințe extrem de grave.

Ultimul element ce constituie identitatea europeană este religia. Nu vreau să fac referire la dezbaterile complexe din ultimii ani, ci să evidențiez o problemă fundamentală pentru toate culturile: respectul pentru ceea ce este sacru pentru un anumit grup, în special respect pentru cel mai sacru dintre toți, Dumnezeu, respect pe care ne așteptăm să-l găsim și în rândurile celor care nu cred în Dumnezeu. Atunci când, în cadrul unei societăți, acest respect este încălcat se pierde un lucru esențial. Slavă Domnului că în societatea europeană din prezent, oricine batjocorește credința lui Israel, imaginea lui Dumnezeu sau simbolurile acestei credințe, este amendat. Același lucru se aplică în cazul persoanelor care batjocoresc Coranul și credința islamului. Dar, atunci când vorbim despre Iisus Hristos și despre ce este sfânt pentru creștini, libertatea de expresie este cel mai de preț avut.

În vest avem de-a face cu o ură de sine aproape patologică. Este lăudabil că Vestul încearcă să fie mai deschis, mai înțelegător față de valorile străinilor, dar și-a pierdut capacitatea de iubire de sine. Își percepe propria istorie ca fiind distructivă și demnă de dispreț; nu mai este capabil să perceapă măreția și puritatea. Europa are nevoie de o nouă acceptare de sine, o acceptare de sine critică și umilă, dacă își dorește cu adevărat să supraviețuiască.

Multiculturalismul, atât de promovat, poate uneori să conducă la negare și abandon, la îndepărtarea față de sine. Multiculturalismul ne învață să respectăm ce este sacru pentru ceilalți, dar nu putem face asta decât dacă nu ne îndepărtăm de ceea ce este sacru pentru noi, Dumnezeu. În ceea ce-i privește pe ceilalți, este datoria noastră să cultivăm în propria persoană respectul față de ceea ce este sacru și să arătăm că Dumnezeu revelat – Dumnezeu care simte compasiune față de săraci, sărmani, văduve și orfani, străini; Dumnezeu care este atât de uman încât El Însuși s-a întrupat și a devenit om, un om care a suferit și care prin suferința Sa alături de noi a dat speranță și demnitate suferinței noastre.

Dacă nu ne vom accepta propria moștenire în ceea ce privește lucrurile sfinte, vom nega identitatea Europei și nu vom putea oferi altora serviciile corespunzătoare. Pentru alte culturi, noile tendințe ale Vestului par extrem de ciudate. Aceștia sunt convinși că o lume

fără Dumnezeu nu are niciun viitor. Astfel, multiculturalismul înseamnă să ne redescoperim.

Nu știm care va fi viitorul Europei. Trebuie să fim de acord cu Toynbee, și anume că soarta unei societăți depinde întotdeauna de minoritățile sale creative. Credincioșii creștini ar trebui să se considere o astfel de minoritate creativă, și să ajute Europa să-și redescopere moștenirea pentru a se putea consacra serviciului omenirii.

Articol tradus cu permisiunea revistei First Things.